

Фаненштель Н. В.

канд.пед.наук. старший викладач кафедри іноземних мов,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ МЕТОДУ БЕРЛІЦА В СТАНОВЛЕННІ СУЧАСНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Цілі навчання іноземних мов залежать від низки факторів, зокрема, більшою мірою, від характеру чинного соціального замовлення. Стрімке входження України у європейську та світову спільноти, тісна співпраця із міжнародними організаціями призвели до того, що іноземні мови сьогодні стали реальним засобом різних видів комунікації. Відтак, формування комунікативної компетентності – головна мета навчання іноземних мов, для реалізації якої викладачам необхідно опанувати ефективні технології, спрямовані на розвиток усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності.

Значним авторитетом серед викладачів іноземної мови та учнів по всьому світі послуговується метод Берліца, в основу якого покладено повне виключення рідної мови в процесі вивчення іноземної. Історія методу нараховує вже понад 140 років, а організація Берліца включає понад 550 мовних центрів у більш ніж 70 країнах світу, сегмент видавничої справи та перекладу [2]. На жаль, в Україні немає жодного освітнього центру Берліца, що можна пояснити низкою обставин, зокрема, браком вчителів-носіїв мовлення, особливостями ринку освітніх послуг тощо. Проте сучасний стан розвитку інформаційно-комунікативних технологій дозволяє максимально наблизити середовище вивчення мови до іншомовного, що уможлиблює впровадження методу Берліца в систему професійної підготовки фахівців.

Метод отримав назву на честь свого засновника та основного пропагандиста Максиміліана Дельфініуса Берліца, який у 1870 р. іммігрував з Німеччини до США [2, с. 2–3]. В основу методу покладене твердження про те, що найкращим способом опанування іноземної мови є той, за допомогою якого ми оволодіваємо рідною мовою – живе спілкування. Ідея є досить простою, проте

революційною для періоду, протягом якого вона виникла. Неефективність граматико-перекладного методу для навчання сучасних, живих мов призвела до назрівання потреби у реформі, кульмінацією якої стали виникнення і розвиток прямого, натурального та сучасного комунікативного методів.

Метод Берліца, як і вище зазначені, передбачає послуговування в процесі оволодіння іноземною мовою виключно тією, яку вивчають. Проте, є низка аспектів, які відрізняють метод Берліца від інших прямих та природних методів, а саме: акцент на участі та ініціативі студента, відмова від добору співзвучних слів у лексичному матеріалі та ретельне вивчення граматики [2, с. 66]. Крім того, Берліц також відмежував фундаментальні принципи своєї методики (принцип прямої асоціації та принцип постійного застосування винятково іноземної мови) від засобів досягнення кінцевої мети.

До засобів досягнення кінцевої мети Берліц зараховував такі, як-от: навчання конкретному за допомогою наочності; навчання абстрактному засобом асоціацій; навчання граматики за допомогою прикладів і (візуальної) демонстрації.

В основі всіх інструкцій та інструктивних матеріалів Берліца лежать шість принципів роботи, а саме:

1. Говоріння первинне, читання і письмо вторинні.
2. Граматику слід вивчати не у формі правил, а як побічний продукт живої розмови.
3. Студент не повинен покладатись на свою рідну мову як засіб навчання іноземної; переклад слід виключити з навчання.
4. З метою кращого оволодіння звучанням та мелодикою іноземної мови, учителі повинні бути носіями мови, яку вони викладають.
5. Студент мусить брати активну участь у навчанні.
6. Нові поняття варто представляти у відповідній послідовності, кожне нове виходити з попереднього і переходити у наступне. Зазвичай це називають навчання блоками [2, с. 68–69].

З позиції психології запам'ятовування слів – це створення асоціацій між формою слова і відповідним поняттям, які можуть бути двох типів: прямі і непрямі. Прямі асоціації виникають у дитини, коли вона вивчає рідну мову. Непрямі – коли вивчає іноземні слова засобом перекладу на рідні. Наприклад, коли вчимо учня, що table з англійської означає стіл, він/вона асоціює слово table спочатку з образом слова стіл, а лише потім з образом самого стола.

Наслідком навчання іноземних мов за допомогою створення непрямих асоціацій є те, що студенти можуть здійснювати переклад, але не в змозі зрозуміти і переказати зміст прочитаного. Тому слова рідної мови, які слугують містком між іноземним словом та поняттям варто видаляти із процесу оволодіння іншомовною лексикою.

Набуття навичок говоріння відбувається лише завдяки вправлянню. Доведенню мовного шаблону до автоматизму передує його багаторазове активне вживання в мовленні. Тому активна участь студента є серцевиною методу Берліца. А запитання-відповіді між вчителем і учнями (як гра «пінг-понг») – найважливішим засобом досягнення мети [2, с. 74].

Принцип послідовності в методі Берліца впливає із фундаментальних принципів прямої асоціації і послуговування в навчанні винятково іноземною мовою. Оскільки переклад в навчанні не застосовують, учитель має бути в змозі пояснити студенту кожне нове поняття в межах контексту уже відомих йому слів і структур. Так, можливості студента зростають поступово і він/вона ніколи не стикнеться з викликом, з яким не буде готовий/готова впоратись.

Варто зазначити, що попри відмінну результативність у приватному освітньому секторі завдяки наявності вчителів-носіїв мови та високій мотивації студентів, метод Берліца виявився непридатним в умовах масової освіти. До недоліків методу належать такі, як-от: ототожнення шляхів оволодіння іноземною і рідною мовами; надмірне послуговування інтуїцією на шкоду свідомому навчанню; повна відмова від рідної мови у навчанні; обмеженість вузькими практичними цілями та недооцінка загальної освітньої мети; спрощення і збідніння мови в результаті відмови від фразеології, стилістики.

Вдосконалення і видозміни прямого та природного методів призвели до виникнення змішаного або комунікативного методу. Цей метод є найбільш придатним в умовах сучасної спрямованості загальної освіти на формування ключових компетенцій, однією з яких є мовна. Адже він інтегрує розвиток таких чотирьох мовленнєвих навичок, як-от: цільове (селективне) слухання, говоріння, читання і письмо. Комунікативна технологія навчання забезпечує максимальне занурення учня в іншомовну атмосферу і дає змогу досягти мінімального «думання» рідною мовою. Цей мінімум можливий завдяки обмеженому вживанню рідної мови в процесі навчання.

Прихильники обмеженого застосування рідної мови у вивченні іноземної (Titford, Baynham, Thomas, Edge, Atkinson, Tudor, Widdowson, Danchev [1, 3]) наполягають, що рідною мовою як засобом навчання іноземної не варто нехтувати, принаймні з трьох таких причин, як-от: 1) це власна стратегія учня; 2) це гуманістичний підхід; 3) це менш затратно у часі.

Дослідження виявляють, що вчителі іноземної мови набагато більше послуговуються рідною мовою з учнями початкового рівня та з нижчим мовним рівнем. Рідну мову також часто застосовують у великих класах, коли вчителі відчують, що це набагато ефективніше у встановленні позитивної атмосфери і дисципліни [3]. Послугування рідною мовою, пов'язане із організаційними аспектами в класі виконує соціальні функції. Зекономлений завдяки організації роботи класу рідною мовою час може бути пізніше витрачений на продуктивну діяльність студентів іноземною мовою. Інший шлях обмеженого застосування рідної мови пов'язаний з навчанням і виконує основні функції. В цьому контексті варто виокремити послугування рідною мовою при навчанні граматики, лексики та лінгвокраїнознавчого матеріалу.

Сьогодні граMATика не є самоціллю. Її в жодному разі не вчать перед мовою і окремо від неї. Навчання граматики відбувається індуктивним шляхом і базується безпосередньо на матеріалі кожного уроку. Студенти досліджують мовні зразки і відкривають певні лінгвістичні закони і правила. Тільки тоді граMATика щось для них означатиме. У випадку, коли вчителю потрібно

впевнитись у розумінні студентами певного іншомовного граматичного поняття, прохання перекласти його на рідну мову це забезпечить.

Іншомовну лексику з самого початку вивчають без застосування рідної мови. З початківцями для представлення нових слів використовують реальні предмети або їхні зображення, з учнями середнього рівня – контекст, синоніми/антоніми, визначення. Для роз'яснення складних мовних конструкцій можна застосовувати пошук відповідників у рідній мові аби уникнути потенційних проблем з лексикою – так званих хибних друзів – слів, які мають в різних мовах подібні форми, проте різне значення, або іншомовних слів, які не мають відповідників у рідній мові тощо.

При вивченні фразеологізмів, прислів'їв тощо, їхнє порівняння з відповідними одиницями в рідній мові дає усвідомлення того, які проблеми може створювати втручання рідної мови у процес вивчення іноземної. Це також сприяє глибшому розумінню культурних та лінгвістичних відмінностей.

Суперечки щодо рідної мови як засобу навчання іноземної досі не вщухають. Послугування рідною мовою в оволодінні іноземною може як сприяти останньому, так і шкодити. Втручання рідної мови в процес вивчення іноземної варто сприймати як природне явище. Його не можна попередити або уникнути допоки учень не оволодіє іноземною мовою на рівні з рідною. Можна лише регулювати об'єм вживання рідної мови в залежності від освітніх цілей і особистого стилю навчання кожного студента.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Atkinson, D. The mother tongue in the classroom: a neglected resource? *ELTJournal*, 1987, p. 241-247. [In English]
2. BERLITZ 1878-1998 One Hundred and Twenty Years of Excellence. Published by Berlitz International, Princeton, 1998. 168 p. [In English]
3. Ramanujam P. The Use of the Mother Tongue in the ESL Classroom. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/259346526> [In English]